

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

VÝJEZDNÍ SEMINÁŘ Z OBCHODNÍHO PRÁVA
DNE 8. – 11. 4. 2016

AKCIONÁŘSKÉ DOHODY

MONIKA VONDROVÁ

4. ROČNÍK

PRAHA 2016/2017

Úvod:

Akciová společnost je zakládána jako kapitálová společnost a vlivem její struktury dochází k rozptýlení kapitálu mezi osoby vlastníci jeho část prostřednictvím akcií. Jelikož akcionáři tvoří významnou základnu akciové společnosti, je nutné určitým způsobem regulovat jejich postavení. Základní dokumentem pro regulaci jejich práv a povinností jsou stanovy společnosti. Tato zčásti autonomní právní norma upravuje nejen vnitřní uspořádání společnosti, ale také vztahy akcionářů a společnosti, či vzájemné vztahy akcionářů. Stanovy jsou zákonem požadovanou součástí zakladatelského právního jednání každé akciové společnosti a v návaznosti na to musí obsahovat obligatorní náležitosti v souladu s usnesením § 250 odst. 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (dále jen jako „ZOK“ nebo „zákon o obchodních korporacích“). Kromě toho, že aktuální znění stanov musí být vždy veřejně přístupné ve sbírce listiny vedené příslušným soudem (srov. § 66 písm. a) zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob) /dále jen jako „rejstříkový zákon“/, je základním a pro společnost dosti nákladným požadavkem, aby stanovy, i jejich případná změna, byly vyhotoveny ve formě notářského zápisu. A právě dvě naposledy zmiňované okolnosti mohou vést akcionáře k uzavírání tzv. akcionářských dohod (*shareholder's agreements*).

Akcionářské dohody patří do skupiny tzv. vedlejších dohod (*sideletters*), tedy dohod upravující vztahy mezi akcionáři společnosti nad rámec stanov či zákona. Obsah těchto dohod vždy souvisí s účastí v akciové společnosti a akcionáři jimi využívají smluvní autonomie vůle. Akcionáři se k tomuto právnímu institutu obrací především z toho důvodu, že znění těchto dohod nemusí být veřejně přístupné a nevyžaduje formu notářského zápisu. Díky tomu je uzavírání akcionářských dohod méně nákladné a flexibilnější než úpravy či změny stanov společnosti. Akcionářské dohody jsou založeny čistě na obligační povaze, a jsou tak závazné pouze pro jejich smluvní strany. Tím se liší od stanov (byť i ty jsou obligací *sui genesis*), které zavazují jak současné členy společnosti, tak i všechny jejich budoucí právní nástupce. Pokud tedy dojde k převodu akcie, má se za to, že nový akcionář kromě vlastnictví akcie, zároveň přistupuje i ke stanovám společnosti. Akcionářské dohody mohou vést (byť využity?) jednak k určité ochraně akcionáře či naopak k prosazení vlivu a zájmů některého z nich. Mezi základní akcionářské dohody patří dohody o výkonu hlasovacích práv, dohody o obsazení statutárních či kontrolních orgánů, dohody o předkupním právu, ale také dohody o zákazu konkurence.

Kromě výše uvedených výhod, mají akcionářské dohody i svoji stinnou (negativní) stránku. Jejich smluvní autonomie však není zcela bezmezná, neboť jejich předmět je *de facto* limitován obsahem stanov i zákonnými omezeními. Mezi jejich hlavní nevýhody patří především obtížné vymáhání povinností, které nejsou dobrovolně plněny či převod těchto dohod na třetí osoby.

Limitace akcionářských dohod

Přestože je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen jako „o.z.“ či „občanský zákoník“) založen na zásadě co není zakázáno je dovoleno, tedy na dosti široké autonomii smluvní vůle¹, nejsou akcionářské dohody zcela bez limitace. Jejich základní limitací jsou obligatorní náležitosti stanov, které za žádných okolností nesmí ve stanovách chybět. Samozřejmě, že akcionáři mohou jejich znění znovu promítnout v určité dohodě, ale je otázkou zda by byla odlišná úprava těchto povinných náležitostí platná (pokud by byla v rozporu se stanovami). Stanovy slouží k jasnému a preciznímu zakotvení nejen struktury společnosti, ale především k vymezení práv a povinností akcionářů i vůči třetím osobám. Pokud by tedy obsahem akcionářských dohod byly náležitosti stanov upraveny odlišně, docházelo by tím k narušení pravidla materiální publicity² a smyslu stanov, který zákonodárce tomuto vnitřnímu institutu vkládá. Akcionářské dohody nepodléhají povinnosti publicity, čímž by třetí osoby byly zcela znevýhodněny a jejich právní jistota by byla narušena. Navíc možností odlišné úpravy povinných náležitostí stanov by byla narušena transparentnost akciových společností.

Lze ale naopak zakotvit akcionářské dohody přímo ve stanovách? Dle Černé je vždy nutné posuzovat povahu jednotlivých ustanovení stanov. Akcionářské dohody se vztahují na ujednání ve prospěch jen určitých akcionářů, kteří jsou jejich smluvní stranou, zatímco stanovy jsou obecné vůči předem neurčitým akcionářům. Akcionářské dohody tedy mohou být součástí stanov, ale jen formálně a bude se jednat o nepravá ustanovení povahy, tzv. cizorodé prvky.³ Takže přestože bude akcionářská dohoda součástí stanov, nikdy nenabude jejich statutární povahy a bude zavazovat pouze ty akcionáře, kterých se její obsah týká, nikoliv společnost samotnou. Jak to ale potom bude s případnou změnou těchto akcionářských dohod? Co se týče způsobu jejich schválení, zde sdílím názor s Černou, která jejich změnu nepodřizuje většinovému souhlasu, nýbrž pouhému konsensu těch akcionářů, kterých se dohoda týká. Z formálního hlediska jsou však tyto akcionářské dohody součástí textu stanov a na základě toho by jejich případná změna měla být provedena formou notářského zápisu.⁴

Vymahatelnost práv a povinností při převodu akcionářských dohod

Jednou z nevýhod akcionářských dohod je jejich vymahatelnost. Jak bylo již uvedeno, akcionářské dohody jsou čistě obligačního charakteru, tj. práva a povinnosti z nich plynoucí zavazují pouze jejich smluvní strany. Na plnění z akcionářských dohod by měla být aplikována obecná ustanovení o závazcích dle občanského zákoníku.⁵ Akcionářské dohody nejsou spojeny s akcií či jiným majetkovým právem akcionáře, jejich práva a povinnosti se váží pouze k osobě akcionáře jako smluvní strany dohody (tj. jinými slovy vlastnictví akcií je nezbytným předpokladem uzavření takovéto dohody, a zároveň s ohledem na její předmět i

¹ viz. § 1 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

² Pojetí principu materiální publicity dle ust. § 8 rejstříkového zákona

³ ČERNÁ, S., Vedlejší dohody (sideletters) společníků kapitálových společností, Obchodněprávní revue 1/2011, str. 1

⁴ viz. § 432 ZOK

⁵ Ustanovení § 1721 a násl. občanského zákoníku

nutností pro udržení postavení smluvní strany takového dohody). Pokud tedy dojde k převodu akcie na jiného akcionáře, akcionářská dohoda na nového akcionáře nepřechází (na rozdíl od stanov, jejichž „smluvní“ stranou se nabyvatel akcií stává ex lege). Převodem akcie závazek z akcionářské dohody zaniká z důvodu nemožnosti následného plnění. Například pokud je obsahem akcionářské dohody způsob obsazování statutárního orgánu společnosti, nemůže převodce akcie dále tento závazek splnit, jelikož již není akcionářem a nemůže tak ve věci hlasovat dohodnutým způsobem, apod. Jsou tedy smluvní strany akcionářské dohody omezeny nějakou povinností oznamovat převod akcií druhé smluvní straně? Dle mého zde zcela závisí na obsahu akcionářské dohody, kterou smluvní strany sjednají. Korektivem jejich smluvní autonomie jsou především dobré mravy a jiné obecné zásady právního jednání. Mám za to, že akcionářské dohody mohou být také předmětem postoupení smlouvy, a to za předpokladu, že postupník je akcionářem společnosti, které se akcionářská dohoda týká. V tomto případě je určitá zákonná výhoda i nevýhoda, neboť zákon stanovuje povinnost postoupené strany vyslovit souhlas s postoupením smlouvy.⁶ Postupovaná strana na jednu stranu může postoupení akcionářské dohody zablokovat, což vede k určitému posílení jeho postavení.

Dohoda o výkonu hlasovacích práv

Jednou z nejvýznamnějších akcionářských dohod je dohoda o výkonu hlasovacích práv, jenž upravuje hlasovací právo akcionáře.⁷ Jako jedna z mála byla tato dohoda výslovně upravena v dříve účinném obchodním zákoníku,⁸ kde byla konkrétně zakotvena limitace, za jakých okolností jsou dohody o výkonu hlasovacích práv neplatné. Jednalo se především o ustanovení, která akcionáře zavazovaly k dodržování pokynů při hlasování, k nucenému hlasování za poskytnutí výhody či zdržení se hlasování.⁹ Podle odborné veřejnosti bylo toto ustanovení výkladově problematické, neboť nestanovilo, zda jiné dohody o výkonu hlasovacích práva jsou platné a vynutitelné. Dle Dědiče byla zakázána pouze ujednání výslovně uvedená v ustanovení § 186d odst. 1 obchodního zákoníku a ostatní akcionářské dohody, včetně pasivních dohod o výkonu hlasovacích práv byla platná a vynutitelná. Ustanovení o akcionářských dohodách považoval za speciální vůči ustanovení § 574 odst. 2 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen jako „ObčZ“), který kogentně zakazoval vzdání se práv v budoucnu vzniklých.¹⁰ Štenglová s tímto názorem převážně souhlasila, ale pasivní dohody o výkonu hlasovacích práv považovala za neplatné, a to s ohledem na zmíněné ustanovení § 186d odst. 1 písm. a) a c) obchodního zákoníku. Korektivem jiných dohod o hlasovacích právech byly dobré mravy a zásady poctivosti obchodního styku. Černá považovala výčet ustanovení § 186d obchodního zákoníku za taxativní a ostatní dohody o výkonu hlasovacího práva za platné a účinné.¹¹

⁶ § 1895 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷ DĚDIČ, J., Právní slovník, 2009, C.H. Beck.

⁸ Zákon č. 513/1991 Sb. Obchodní zákoník.

⁹ viz. § 186d obchodního zákoníku.

¹⁰ viz. § 574 odst. 2 tamtéž.

¹¹ ČERNÁ, S.: Vedlejší dohody (sideletters) společníků kapitálových společností, Obchodněprávní revue, 1/2011, s. 1.

Jak je to s dohodami o výkonu hlasovacích práv nyní? Zákon o obchodních korporacích předmětné ustanovení týkající se dohod o výkonu hlasovacích práv nepřevzal. Jsou tedy v současné době platné a účinné všechny dohody o výkonu hlasovacích práv? Osobně považuji dohody o výkonu hlasovacích práv za jeden z možných institutů v rámci strategického postupu akcionáře. Vždyť právě ve větších akciových společnostech je dohoda několika akcionářů o způsobu hlasování na místě, především za účelem prosazení jejich zájmů a vlivu na fungování společnosti. Korektivem takových dohod by však měly být dobré mravy, poctivost a v neposlední řadě hraje velmi důležitou roli také tzv. korporální loajalita akcionáře vůči společnosti. Mám za to, že zákonodárce považoval opětovné zakotvení limitace dohody o výkonu hlasovacích práva za nadbytečný, neboť je všechna lze podřadit pod obecné zákonná pravidla, zejména dobrých mravů a poctivosti právního jednání.

Dalším samostatným korektivem dohody o výkonu hlasovacích práv je korporální loajalita akcionáře vůči společnosti. Zde musíme odlišit povinnost loajality, která se vztahuje na všechny členy volených orgánů společnosti¹² a korporální loajalitu, jejíž intenzita v oblasti upřednostňování vlastních zájmů je daleko menší.¹³ Zájmy akcionářů a společnosti se v jistých směrech mohou dosti lišit, např. akcionáři ve svém zájmu budou požadovat vyšší dividendy, zatímco pro společnost bude vždy lepší dividendy nevyplácet. Lasák považuje toto ustanovení za „... určitý strop toho, čeho mohou členové prostřednictvím svých členských práv dosáhnout.“¹⁴ Akcionáři by tedy při uzavírání dohod o výkonu hlasovacích práv neměli zjevně zneužívat svých práv. Nicméně přesný výklad nejasného tohoto pojmu „čestného chování“ bude nutně posuzovat dle individuálních situací a pečlivému uvážení soudu.

Dojde-li však vlivem dohody o výkonu hlasovacích práv, či jiné akcionářské dohody, k porušení pravidla o korporální loajalitě, může být založen důvod neplatnosti usnesení valné hromady¹⁵ (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. září 2003, sp. zn. 29 Odo 102/2003). Navíc akcionář svým jednáním porušil smluvní povinnost dle ustanovení § 2913 občanského zákoníku. V takovémto případě patrně nebude možno vzniklou újmu odčinit pomocí institutu *restitutio in integrum*, a v úvahu tak bude připadat spíše reparační povinnost a to formou náhrady v penězích. Je vhodné zdůraznit, že aktivní legitimován podat návrh na zneužití členského práva je každý, kdo prokáže právní zájem. Je tedy otázkou, zda smluvní strana akcionářské dohody, na základě které mělo k zneužití práva dojít a nakonec nedošlo, je oprávněna k uplatnění návrhu.

Navíc akcionář, který svým hlasováním poruší uzavřenou akcionářskou dohodu, bude odpovídat za porušení smluvní povinnosti i vůči smluvní straně dohody, a to opět dle ustanovení § 2913 občanského zákoníku. Dle aktuální právní úpravy se totiž výkon hlasovacích práv považuje za právní jednání, oproti úpravy předchozí, která jej dle své terminologie za právní úkon nepovažovala, a to se všemi dalšími hmotněprávními i procesně-právními důsledky.

¹² § 159 odst. 1 občanského zákoníku.

¹³ § 212 odst. 1 tamtéž.

¹⁴ LASÁK, J. Komentář k § 212, Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), 1. vydání, 2014, str. 1076-1077, Praha, C.H. Beck.

¹⁵ viz. § 428, zákona o obchodních korporacích

Ochrana menšinových akcionářů či nástroj k ovlivnění?

Kromě nástroje k ochraně či strategickému postupu akcionářů, mohou být akcionářské dohody také prostředkem ovlivnění. Za ovlivněním je považováno jednání toho, kdo svým chováním přiměje osobu, jejíž chování má vliv na společnost, aby jednal způsobem, který ve výsledku přivede společnosti újmu. Jeden akcionář tak může prostřednictvím akcionářské dohody ovládat jiné akcionáře. Na takového akcionáře spadají ustanovení týkající se ovlivnění, na základě kterých je vlivná osoba povinna nahradit újmu, která společnosti jeho ovlivněním vznikla.¹⁶

Zákon o obchodních korporacích zakládá také právní domněnku, že některé dohody o výkonu hlasovacích práv jsou jednáním ve shodě, kterým dochází k ovlivnění společnosti.¹⁷ Na základě toho spadají dohody o výkonu hlasovacích práv pod nástroj ovlivnění a bude se na ně aplikovat ustanovení § 71 ZOK.

Závěr:

V souvislosti s výše uvedeným považuji akcionářské dohody obecně za platný institut obchodního práva, který slouží k výkonu akcionářských práv a povinností. Stanovám společnosti přikládám povahu základního kamene společnosti, jenž upravuje vztahy a pohled společnosti nejen pro její členy, ale i pro třetí osoby. Jejich obsah je postaven na principu materiálním publicity a právní jistoty. Akcionářské dohody, jako dohody čistě obligační mají dle mého názoru v rámci fungování akciové společnosti své místo. Akcionáři jako vlastníci určitých práv a povinností mají mít možnost vykonávat svá práva dle svého nejlepšího mínění a nebyť omezovali na striktní ustanovení stanov či zákona. Nicméně určitá limitace jejich ujednání je namístě a korektivy týkající se obecného právního jednání mezi subjekty jsou zcela dostačující, nehledě na korektiv korporační loajality každého člena společnosti. Vypuštění výslovného zákonného ustanovení omezujícího dohody o výkonu hlasovacích práv považuji za vhodné, neboť, jak jsem již výše uvedla, převzetím ustanovení § 186d obchodního zákoníku by docházelo pouze k určitému opakování omezení, které již stanovují obecné zásady soukromého práva.

Odborná literatura:

ČERNÁ, S., ŠTENGLOVÁ, I. PELIKÁNOVÁ, I. a kol. Právo obchodních korporací. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 640

ČERNÁ, S. Vedlejší dohody (sideletters) společníků kapitálových společností. Obchodněprávní revue 1/2011, s. 1

¹⁶ § 71 tamtéž

¹⁷ § 78 odst. 2 písm. i) ZOK: Toto ustanovení je jedinou výslovnou zmínkou týkající se dohod o výkonu hlasovacích práv, kterou můžeme nalézt v aktuální právní úpravě. .

DĚDIČ, J. Obchodní zákoník. Komentář. III. díl. Praha: Polygon, 2002, s. 2301

DĚDIČ, J. Obchodní zákoník, 12. vydání, 2009, s. 628

DĚDIČ, J., Právní slovník, 2009, C. H. Beck

LASÁK, J.: komentář k § 212, str. 1076-1077 in Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014

ŠTENGLA, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2013;

Normativní právní akty:

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících fyzických a právnických osob

Judikatura:

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. září 2003, sp. zn. 29 Odo 102/2003. In: Beck-online. Nakladatelství C. H. Beck. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

Internetové zdroje:

MARŠÍČKOVÁ, L.; Nejen statutární orgány musí být loajální. EPRAVO.CZ [online]2015. Dostupné z:<http://www.epravo.cz/top/clanky/nejen-statutarni-organy-musi-byt-loajalni-97262.html>

GABONAY, A.; K povinnosti loajality. pravniprostor.cz [online] 2015. Dostupné z: <http://www.prapniprostor.cz/clanky/obchodni-pravo/povinnost-loajality>

ČECH, P.; Právní povaha úkonů spojených s valnou hromadoupravniradce.cz. 2015.[online] Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-20014320-pravni-povaha-ukonu-spojenych-s-valnou-hromadou>

ŠIMANOVSKA, T.;Zneužití většinového a menšinového postavenív akciové společnosti - srovnání české a anglické právní úpravy. Diplomová práce.[online] 2010. Dostupná z: [file:///C:/Users/Uzivatel/Downloads/DPTX_2008_2_11220_0_35175_0_63317%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Uzivatel/Downloads/DPTX_2008_2_11220_0_35175_0_63317%20(3).pdf)